De Levende Natuur 80 (2):45-48 (1977)

Reacties van vogels op de aanwezigheid van een Zeearend II

G. L. OUWENEEL

Fig. 1. *Oostzijde Cromstrijen.*

Het vijfwekelijks verblijf van een onvolwassen Zeearend op Cromstrijen in winter 1969 -1970 inspireerde destijds tot een paar aantekeningen over de reacties hierop van andere vogels (2). Sindsdien waren er binnen en/of buiten de grenzen vrijwel jaarlijks ontmoetingen met Zeearenden, maar het zou bijna zeven jaar duren vóór een exemplaar het gebied weer zou aandoen, althans voor een periode van enige omvang. Van begin november tot begin december 1976 verbleef er in het oostelijk deel van het Hollands Diep -Haringvliet een onvolwassen Zeearend. De vogel wisselde tussen Cromstrijen (fig. 1), de Ventjagersplaat en Tiengemeten. Naast twee korte waarnemingen op Cromstrijen op 6 november en 5 december, was er op twee data gelegenheid om tot een langere observatieduur te komen, waarbij, naast het genieten sec van de magnifieke roofvogel in de entourage van het waterwildgebied, aandacht werd geschonken aan de reactie van andere vogels.

Op 20 november 10.30 uur rustte de Zeearend op de westpunt van de lange strekdam die het Haringvliet scheidt van de Ventjagersplaat (fig. 2). Door de telescoop was de vogel vanaf de verbindingsdam Hellegatsplein-Overflakkee goed te zien. Na ca. drie kwartier vloog de Zeearend laag over het Haringvliet af, richting Tiengemeten, waar hij zich zette op een op de dijk staande heiningpaal. Hier rustte de vogel ruim een half uur waarna hij, laag boven de lengteas van

De Levende Natuur 80 (2):45-48 (1977)

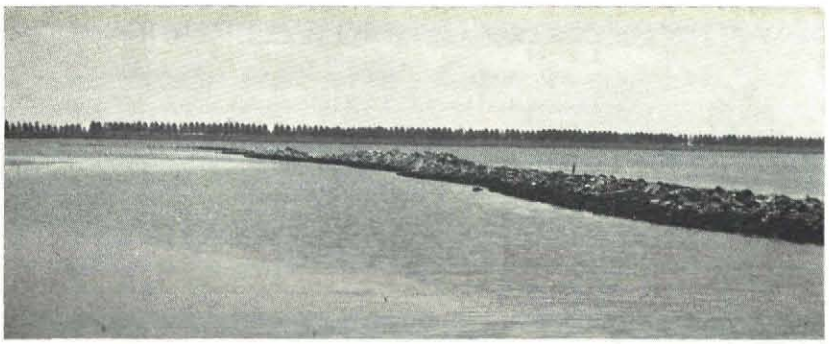

Fig. 2. *Westpunt van strekdam Ventjagersplaat.*

het Haringvliet, in oostelijke richting afvloog en vervolgens neerstreek op de strekdam, nu veel oostelijker. Op het talrijk aanwezige waterwild had het gebeuren weinig effect. Tijdens de waarnemingsperiode waren er voortdurend af- en aanvliegende gezelschapjes Aalscholvers, Wilde eenden en Bergeenden, en op de Ventjagersplaat rustten enkele duizenden zwemeenden en honderden steltlopers. Deze reageerden ogenschijnlijk niet, ook niet toen de Zeearend vloog. Een tijdens de tweede vlucht op de Zeearend eenmalig uitgevoerde charge door een Grote mantelmeeuw was de enige reactie; de meeuw bleef hierbij wel tenminste vijftien meter uit de buurt.

Op 4 december waren we omstreeks 11.00 uur op Cromstrijen. Op een onmiddellijk aan de rivierdijk grenzende landbouwkavel foerageerde een gemengd gezelschap van 2000-2500 Kolganzen, 1500-2000 Grauwe ganzen en ca. 500 Rietganzen. Toen wij langzaam langs deze kavel voortreden, vloog de Zeearend op korte afstand uit de langs de weg staande peppelrij. Op vijf tot tien meter hoogte stak de vogel de kavel over om aan de andere zijde, dicht tegen de rivierdijk, neer te strijken. Nog geen tien minuten later vloog hij, laag over de akker, een paar honderd meter westelijker en zette hij zich op een twintigtal meters uit de rand van een dichte, brede loofhoutwal. Daar begon hij „iets" te kroppen; direct streken er in de nabijheid een paar Bonte kraaien neer (fig. 3). De ganzen reageerden op dit alles lauw. Terwijl de arend de akker over stak, vlogen de in de vliegbaan zittende ganzen troepsgewijs even op om enkele tientallen meters verder weer neer te strijken. Slechts een paar gezelschapjes gingen, in formatie, buitendijks. Van paniek geen sprake!

Het volgende uur was kostelijk. Vanuit de auto was de kroppende Zeearend door de telescoop magnifiek te zien, welk genoegen nog verhoogd werd doordat aan de andere zijde, boven de buitendijk, voortdurend een Rode wouw in de weer was; een niet alledaagse combinatie voor Nederland. De Zeearend zat op, of naast het aas en liep er soms een paar meter vanaf. Het tafereel dat de (soms op een sukkeldrafje) lopende Zeearend opleverde, droeg overigens niet bij tot zijn image. Op een zeker moment ging een Bonte kraai met een deel van het aas er van door. Door de telescoop zagen wij dat het een oor van een Haas was. De Bonte kraaien treiterden voortdurend: ze liepen om de Zeearend heen en pikten hem soms in de staartveren. Wanneer de arend zich naar hen toedraaide, stoven ze uiteen: eenmaal zagen we een Bonte kraai een paar meter door de sneeuw rollen, doordat hij bij het snel wegmanoeuvreren zijn controle verloor. Ook vlogen steeds een tweetal Buizerds laag boven de hoek rond, steeds neerstrijkend in de houtwal of op de grond. Verder was het rus-

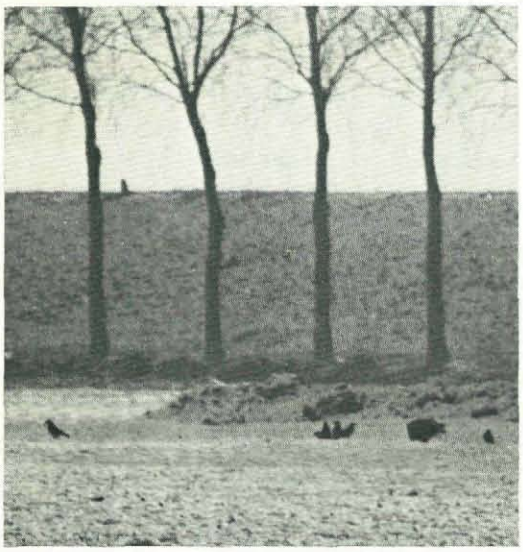

Fig. 3. *Zeearend met Bonte kraaien. Cromstrijen 4-12-1976.*

tig. Hazen liepen ogenschijnlijk zonder emoties op minder dan tien meter aan de arend voorbij en er scharrelden Fazanten en gezelschapjes Kieviten op de akker rond. Tweemaal zagen we een Kievit en eens een Kokmeeuw een schijncharge op de Zeearend uitvoeren. Een Blauwe reiger die laag overvloog, leek de Zeearend eerst op korte afstand, dus plotseling; te ontdekken. De reiger strekte geagiteerd zijn nek en vloog tenminste een meter of twintig met gestrekte nek door. De gehele middag, en ook een belangrijk deel van de vijfde december, heeft de Zeearend op dezelfde kavel doorgebracht waarop ook het grote gezelschap ganzen foerageerde.

Alle ervaringen met deze Zeearend rangschikkend, valt op dat we nooit bij de andere vogels panieksituaties waarnamen. Dat is ook wel verklaarbaar. Immers, de arend was weliswaar steeds in de buurt van grote gezelschappen vogels, maar, goed zichtbaar, in rust. Aangenomen mag worden dat het waterwild steeds het doen en laten van de in de nabijheid verkerende Zeearend volgde en, wanneer de vogel op de wieken was, wel degelijk spoedig uit de wijze waarop deze zich presenteerde, wist af te leiden of er actie te duchten viel. De vogels wisten dus dat de Zeearend in hun nabijheid was!

Panieken doen zich vooral voor in situaties waarin de roofvogel (maar ook reigers of andere grote vogelfiguren) onverwachts verschijnen. Bij de Zeearend van 1970 werd zulks voor een paar maal ervaren en ook tijdens de najaarsexcursies naar de Roemeense Dobrogea.

Ik heb mij afgevraagd of ook het feit dat bij deze waarnemingen de Zeearend nooit op hoog niveau vloog (4) wellicht nog een rol speelde. Vogels volgen het gebeuren in

Fig. 4. *Zeearend met Bonte kraaien. Cromstrijen 4-12-'76.*

de lucht voortdurend en iedereen die bijvoorbeeld een poosje een ganzengezelschap heeft geobserveerd, weet dat de ganzen vele malen per dag in twijfel komen bij het taxeren op gevaar van hoogvliegende objecten. Dat zijn dan meestal vliegtuigen, maar het is duidelijk dat ganzen deze in eerste instantie met roofvogels associëren. Hoe de ganzen dan reageren hangt af van de zonnestand, het type vliegtuig en/of de hoogte waarop het object zich bevindt. Hoewel naar mijn idee wat minder vaak dan zo'n vijftien tot twintig jaar terug, kunnen ganzen nog steeds door vliegtuigen in dolle paniek geraken: in het Oude Land van Strijen gingen op 26 december 1976 alle ganzen — 11.000 Kolganzen en 2.500 Brandganzen — eerst op de wieken toen een voor de ganzen schuin tegen het licht in aanvliegend sportvliegtuigje boven de pleisterplaats (kleine) cirkels ging beschrijven. De paniek was intenser en duurde langer dan normaal: het gaan cirkelen was voor de ganzen een drempelfactor, ze konden het niet plaatsen.

Terug naar de Zeearend. Op Cromstrijen overnachtte de vogel in de oude, hoge peppels aan de oostzijde (fig. 1) of in de reeds eerder aangeduide houtwal. Op 6 november ca. 16.30 uur kwam de arend op geringe hoogte aanvliegen, richting houtwal. In dezelfde richting, op onderling wisselende afstand vlogen twee Buizerds mee. Plotseling was er ook een Smelleken dat de Zeearend fanatiek attaqueerde, en duidelijk was te zien dat de Zeearend zijn snelheid opvoerde om de houtwal te bereiken, veilig voor de charges van het Smelleken.

Litteratuur:
1. Lebret, T., 1975. Ganzen in paniek. De Levende Natuur 78: 161-164.
2. Ouweneel, G. L., 1970. Reacties van vogels op de aanwezigheid van een Zeearend. De Levende Natuur 73: 73-76.

Vragen en korte mededelingen

World Wildlife Fund helpt Zeearend in de winter.

Het World Wildlife Fund heeft besloten opnieuw financiële steun te verlenen aan het bijvoeren van de Zeearenden in noordelijk Europa gedurende de winter. In de winter van 1975/76 werd in totaal 31.000 kg vlees om deze vogels te voeren op 25 plaatsen gedistribueerd, waarbij 53 arenden werden geobserveerd. De kosten bedroegen $6.580 en werden voor de helft door het World Wildlife Fund en voor de helft door het Nature Conservation Board betaald.

Zeist, WERELD NATUUR FONDS.
Postbus 7.
Tel. 03439-450.

Wereld Natuur Fonds vraagt uitstel van jacht op zeehonden.

Het internationaal Wereld Natuur Fonds heeft de regeringen van Canada en Noorwegen dringend verzocht een uitstel van de jacht op zeehonden in overweging te nemen.

De eerste ministers hebben de resolutie ontvangen, welke is aangenomen op het onlangs gehouden congres van het World Wildlife Fund in San Francisco. Hieruit blijkt, dat de zeehonden met uitsterven worden bedreigd als de jaarlijkse jachtpartijen worden voortgezet.

De resolutie wijst uit, dat het voor 1976 te schieten aantal zeehonden was vastgesteld op 128.000 exemplaren, welk aantal met 41.000 werd overschreden. Zo werden 169.000 zeehonden gedood terwijl het jaarlijkse geboortegemiddelde nog niet eens 200.000 bedraagt. Het resterend aantal van 31.000 dieren sterft echter tevens tengevolge van natuurlijke doodsoorzaken.

In dit licht bezien vraagt het WWF de regeringen van Canada en Noorwegen akkoord te gaan met het voorstel de jacht uit te stellen, totdat meer gegevens over de zeehondenstand, de jacht en de gevolgen daarvan, beschikbaar zijn.

Zeist, WERELD NATUUR FONDS.
Postbus 7.
Tel. 03439-450.